

Dünya Sosyal Forumu Ahlaki Bir Eylem midir?*

Duygu İLHAN**

Geliş Tarihi (Received): 06.04.2019 – Kabul Tarihi (Accepted): 09.07.2019

Öz

Toplumsal hareketlerin evriminin bugün bildiğimiz son halkasını oluşturan küresel antikapitalist hareketin merkezi etkinliği, yani bu hareketi şekillendirme gücü en yüksek etkinliği olan Dünya Sosyal Forumu'nun, ahlaki bir eylem olup olmadığını ortaya çıkarma amacına yönelik olan bu çalışma kapsamında öncelikle; toplumsal hareketlere, küresel antikapitalist harekete ve Dünya Sosyal Forumu'na ilişkin temel bilgilere yer verilmiş ve etik alanına ait bir kavram olan "ahlaki eylem" in, küresel düzeyde çeşitli topluluklar ve etikçiler tarafından genel kabul gören temel nitelikleri, toplumsal hareketler ve etkinliklerinin bu nitelikler açısından incelenebileceği biçimde analiz edilmiştir. Daha sonra Dünya Sosyal Forumu, ahlaki eylemin, başka bir deyişle ise ahlaki açıdan iyi olan bir eylemin niteliklerini taşıyıp taşıyamamak bakımından; belge inceleme modeli çerçevesinde incelenmiştir. Araştırma çerçevesinde belge olarak basılı biçimde ya da internet ortamında ulaşılabilen, ulaşılmaya çalışılan bilgiler açısından yeterli ve güvenilir yazılı kaynaklar, yani "metin"ler kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemiyle oluşturulan örneklem üzerinden ulaşılan verilerin betimsel analiz yöntemiyle analiz edildiği bu çalışmada, Dünya Sosyal Forumu'nun ahlaki bir eylemin taşıması gereken hiçbir niteliği taşımadığı, dolayısıyla da ahlaki bir eylem olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Hareketler, Toplumsal Hareketlerin Etkinlikleri, Küresel Antikapitalist Hareket, Dünya Sosyal Forumu, Ahlaki Eylem.

*Bu çalışma, yazarın doktora tezinden türetilmiştir.

**Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Doktora Programı, dyglhn9@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1211-8156

Is the World Social Forum a Moral Action?

Abstract

Within the scope of this study aiming to uncover whether the World Social Forum, the central activity of global anticapitalist movement creating the last ring that we know today of the evolution of social movements, namely the activity with the highest power of formalising this movement, is a moral action or not, firstly basic information is given about social movements, global anticapitalist movement and the World Social Forum, and basic qualifications, generally accepted by various communities and ethicists at the global level, of the moral action which is a concept of ethics field are analysed in a manner to allow examination of social movements and activities in regard to these qualifications. Next, the World Social Forum is examined within the framework of the document review model regarding whether it carries the qualifications of moral action, in other words, a morally good action. Written sources -texts-, which are sufficient and reliable concerning information and can be accessed in printed document form or on the internet, have been used within the framework of the research. In this study, where data obtained from the sample created using criterion sampling method have been analysed by descriptive analysis method, it has been concluded that the World Social Forum does not have any qualifications of a moral action, therefore it is not a moral action.

Keywords: *Social Movements, Activities of Social Movements, Global Anticapitalist Movement, World Social Forum, Moral Action.*

Giriş

Toplumsal hareketler ve etkinlikleri, ekonomik ve teknolojik değişmeye uygun olarak toplumsal yapı, ilişkiler, roller ve kurumlarda gerçekleşen sürekli, temelli ve geniş boyutlu değişimi ifade eden “toplumsal değişim” (Tomanbay, 1999: s. 268) üzerindeki dikkate değer etkileri dolayısıyla sosyal bilimler kapsamında önemli bir çalışma alanı oluştururlar. Hareketler ve etkinliklerini kavramsal, tarihsel ve kuramsal bakımdan ele alan sayısız çalışma sayesinde bu hareket ve etkinliklerin özellikle toplumsal tabanları, örgütsel yapıları ve başarı ve başarısızlıkları gibi görece somut boyutları hakkında bilgi sahibi oluruz. Bununla birlikte günlük yaşam çerçevesinde dahi, eylemleri sadece başarılı olup olmamaları gibi daha kolay gözlemlenebilir boyutlarıyla değil, ahlaki olup olmamaları gibi daha soyut nitelikleriyle de değerlendiren varlıklar olarak söz konusu hareket ve etkinliklerin de ahlaki olup olmadıkları konusunda bilgi edinme ve onları bu bakımdan da değerlendirme ihtiyacı duyarız. İşte tam olarak bu ihtiyacın bir sonucu olarak gerçekleştirilen bu çalışmada; küresel antikapitalist hareketin merkezi etkinliği olan Dünya Sosyal Forumu, ahlaki eylemin nitelikleri açısından betimlenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada öncelikle; toplumsal hareket olgusu tanımlanmış, toplumsal hareketlerin çeşitli etkinliklerden oluştuğu belirtilmiş, toplumsal hareketlerin tarihsel gelişimine değinilmiş, küresel antikapitalist hareketi toplumsal hareketlerin evriminin bugün bildiğimiz son halkasını oluşturan ayrı bir hareket türü olarak ele almamızı sağlayan nitelikler sıralanmış, bu hareketin tanımına dayanılarak Dünya Sosyal Forumu’nun küresel antikapitalist hareketin merkezi etkinliği olduğu açıklanmış, Forum’un nasıl bir etkinlik olduğu ve hangi yıllarda, nerelerde gerçekleştirildiği ortaya koyulmuş ve Dünya Sosyal Forumu’na ilişkin çalışmaların genel niteliklerine değinilmiştir. Daha sonra, etik alanına ait bir terim olan “ahlaki eylem” kapsamında yer alan ve bu terimle yakın ilişkili olan kavramlar açıklanarak “eylem”in bileşenleri ortaya koyulmuş, ahlaki eylemin bugün küresel düzeyde etikçiler ve çeşitli topluluklarca genel kabul gören nitelikleri, eylemlerin bunlar açısından incelenebileceği şekilde analiz edilerek sıralanmış ve yine bu niteliklerin daha somut bir düzlemde açılımı sağlanmıştır.

Dünya Sosyal Forumu’nun, ahlaki eylemin niteliklerini taşıyıp taşımadığı, bu bilgiye ulaşabilmek bakımından çalışmamıza en uygun düşen nitel araştırma modeli olan belge inceleme modeli çerçevesinde araştırılmıştır. Forum etkinliğine ilişkin ulaşmaya çalıştığımız bilgilerin büyük oranda yazılı materyallerde toplanmış olması nedeniyle belgeler, yazılı olanlarla, yani “metinler” ile sınırlandırılmıştır. Bir kısmı basılı olarak bir kısmı ise internet ortamında elde edilen bu metinlerin güvenilirliği ve çalışmamız açısından yeterliliği kontrol

edilmiştir. Kontrol edilmiş metinlerden, ulaşılmaya çalışılan bilgiler açısından çalışmaya en uygun düşen örnekleme yöntemi olan ölçüt örnekleme ile üç aşamada, araştırmanın örneklemini oluşturulmuştur. Bu üç aşama, önce ulaşılmaya çalışılan bilgilere doğrudan ya da en dolaysız biçimde yer veren metinlerin, sonra bunlar içinden belirtilen bilgiler açısından en zengin içeriğe sahip olanların ve son olarak bu metinlerden de sunulan bilgiler açısından birbirinin tekrarı olanlardan etkinliğe en yakın kişi, grup ya da kurumlarca yazılmış olanların seçilmesiyle gerçekleşmiştir. Böylece ihtiyaç duyulan bilgilere doğrudan, en zengin içerikle ve etkinlik hakkında en geniş bilgiye sahip olmaları beklenen kişilerden ulaşmak mümkün olmuştur. Ulaşılan bu veriler, Forum'u kendisi açısından ele alacağımız nitelikler önceden kesin sınırlarla belirli olduğu için, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Böylece veriler, her biri ahlaki eylemin bir niteliğini ifade eden beş başlık altında özetlenip, ilişkilendirilip değerlendirilerek Dünya Sosyal Forumu'nun bu nitelikleri taşıyıp taşımadığı ve dolayısıyla ahlaki bir eylem olup olmadığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında; küresel antikapitalist hareketin, Kökalan Çımrın'ın (2009) belirttiği gibi yeni bir hareket türü olduğu, farklı nitelikleri ortaya koyularak doğrulanmaya, Dünya Sosyal Forumu'nun bu hareketin, şekillendirme gücü en yüksek etkinliği, yani merkezi etkinliği olduğu gösterilmeye ve ahlaki eylemin küresel düzeyde çeşitli topluluklar ve etikçilerce genel kabul gören nitelikleri, hareketler ve etkinliklerinin bu nitelikleri taşıyıp taşımamak bakımından incelenebileceği biçimde analiz edilerek daha somut bir düzlemde ifade edilmeye çalışılarak bilime katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Dünya Sosyal Forumu'nun, ahlaki eylemin her bir niteliğini taşıyıp taşıyamaması açısından araştırılmasıyla ise bilime özgün bir katkı sunulmuştur. Bu katkının, ayrıca toplumsal hareketler ve etkinliklerinin katılımcılarına da ahlakilik konusunda güvenilir bir bakış açısı sunarak onların eleştiri ve özeleştiri konularını ve olanaklarını geliştirmesi umulmaktadır. Çalışmanın bu bağlamda en önemli katkıyı ise Dünya Sosyal Forumu ve katılımcılarına yapması beklenmektedir. Daha iyi bir dünya için mücadele etmeye çalışan bu insanların, mücadelelerini ahlaki eylemler çerçevesinde sürdürmeleri, yani etkinlikleri kapsamında; dayanışma gibi başkası için de iyi olanı sağlayabilecek ilkeleri gerçekleştirmeleri, insanları sadece araçlar olarak görüp kullanmamaları ve böylece bu konularda ilham ve umut kaynakları olmaları önemlidir. Çünkü Einstein'ın belirttiği gibi dünya üzerindeki koşulların iyileşmesi, öncelikle insani gelenek ve ideallerin gerçekleştirilmesine bağlıdır (aktaran *Albert Einstein*, b.t.: s. 131).

1. Dünya Sosyal Forumu: Küresel Antikapitalist Hareketin Merkezi Etkinliği

Genel kabul gören nitelikleri dikkate alındığında toplumsal hareketler; 19. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle varlık gösteren (Kökalan Çımrın, 2009: s. 10), toplumsal bir değişimi

sağlama ya da engelleme amacıyla kendiliğinden buluşan ve karşı oldukları örgütlerle çatışma şeklindeki ilişkiler içinde bulunan (Giddens, 2012: s. 1079), süreç içinde kolektif bir kimlik edinen birey, grup ve örgütler ile onların genellikle düzenli siyasal kanallar dışında ortaya koydukları görece sürekli ve örgütlü çabalarını kapsayan (Kolb, 2002: s. 10) toplumsal olgulardır. Genellikle protesto eylemleriyle özdeşleştirilmekle birlikte toplumsal hareketler; hazırlık toplantıları, forumlar ve eylemleri değerlendirme toplantıları gibi pek çok farklı etkinlikten oluşurlar (Karakaş, 2005: ss. 28-29).

Tarihsel gelişmelerin ve toplumsal hareketlerin deneyimlerinin değerlendirilmesinin bir sonucu olarak farklı tarihsel dönemlerde; toplumsal tabanı, örgütlenme biçimi ve talepleri gibi birçok niteliği bakımından farklılaşan yeni hareketler ortaya çıkmıştır: Daha çok işçi sınıfı hareketleri ve ulusal kurtuluş hareketleri ile anılan ilk toplumsal hareketleri 1960'lı yılların ikinci yarısında ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler takip ederken 1990'lı yılların sonunda ise küresel antikapitalist hareket ortaya çıkmıştır. Kökalan Çımrın'ın (2009) belirttiği gibi yeni hareketlerin ortaya çıkışı ile önceki dönemlerde ortaya çıkan hareketlerin varlığı son bulmamakla birlikte her hareket, varlık göstermeye başladığı dönemin temel niteliklerini sergileyerek o dönemin baskın toplumsal hareket türü olarak varlık göstermiştir (s. 137). Böylece ortaya çıkan her toplumsal hareket türü, toplumsal hareketlerin evriminin yeni bir halkasını oluşturmuştur.

Toplumsal hareketlerin evriminin bugüne kadarki son halkasını oluşturan küresel antikapitalist hareket, kendisinden önce ortaya çıkan hareketlerden pek çok nitelik miras almıştır. Bununla birlikte hem kapitalizmin farklı bir aşamasında ortaya çıkması hem de önceki hareketleri değerlendirerek gelişme olanağına sahip olması dolayısıyla diğer hareketlerde görülmeyen bazı farklı niteliklere de sahip olmuştur. Küresel antikapitalist hareketi, diğerlerinden farklı bir toplumsal hareket türü olarak ele alabilmemizi sağlayan bu nitelikler şunlardır:

- Hem ilk hem de yeni toplumsal hareketlerin dikkate değer bir kısmının, ortak düşmanlarının küresel kapitalizm olduğu konusunda hemfikir olmalarının bir sonucu olarak oluşmuştur.
- Toplumsal tabanı hem çalışan yoksulları hem yoksullaştırılmış halkları hem de orta sınıflar ile iş piyasası dışında kalanları, yani sırasıyla işçi sınıfı hareketlerinin, ulusal kurtuluş hareketlerinin ve yeni toplumsal hareketlerin toplumsal tabanlarını bir arada içerir.

- İşçi sınıfı hareketlerinin antikapitalizmini, ulusal kurtuluş hareketlerinin antiemperyalizmini (Arrighi, Hopkins & Wallerstein, 2004: s. 34) ve yeni toplumsal hareketlerin taleplerini bir arada içerir.
- Kapsadığı birbirinden farklı çok sayıda hareket arasındaki yatay, yani hiyerarşik olmayan iletişim ve iş birliğine dayalıdır (Kökalan Çımrın, 2009: s. 157).
- Dünyanın her yerinden gelen çok sayıda birey ve hareketin hem pratiğe ilişkin çeşitli konular üzerinde hem de felsefi düzeyde gerçekleştirdiği bir kitle tartışması olarak benzersiz olan bir etkinliği, yani Dünya Sosyal Forumu'nu kapsar (Gilbert, 2012: s. 135).

Küresel antikapitalist hareket, genel kabul gören yaklaşımla; Dünya Sosyal Forumu ile Forum etkinliğiyle bağlantılı olan kampanya, mücadele ve fikirlerden oluşur (Gilbert, 2012: s. 11). Dolayısıyla dünyanın her yerinden şiddet karşıtı antikapitalist birey ve hareketlerin bir araya gelerek mevcut kapitalist sisteme alternatif üretmeye ve mücadelelerini geliştirmeye çalıştıkları bir etkinlik olarak bilinen Dünya Sosyal Forumu, küresel antikapitalist hareketin merkezi etkinliğidir. Bunun bir sonucu olarak da kendisiyle bağlantılı olduğunu belirttiğimiz tüm antikapitalist hareket, mücadele, kampanya ve fikirleri, dolayısıyla da küresel antikapitalist hareketi şekillendirme gücüne (en yüksek düzeyde) sahiptir.

Dünya Ekonomik Forumu'nun görüşlerine alternatif oluşturmaya yönelik olarak ortaya çıktığı belirtilen Dünya Sosyal Forumu, Vatandaşlara Yardım için Mali İşlemleri Vergilendirme Birliği (ATTAC) ile Brezilya İşçi Partisi (PT) üyeleri tarafından 2000 yılında kurulmuş ve ilk kez 2001 yılında Porto Alegre'de (Brezilya) gerçekleştirilmiştir (Tormey, 2006: s. 250). 2002 ve 2003 yıllarında da Porto Alegre'de düzenlenen Forum, 2004 yılında Mumbai'de (Hindistan), 2005 yılında yine Porto Alegre'de, 2006 yılında çok merkezli olarak Bamako (Mali), Caracas (Venezuela) ve Karachi'de (Pakistan), 2007 yılında Nairobi'de (Kenya), 2009 yılında Belem'de (Brezilya), 2011 yılında Dakar'da (Senegal), 2013 ve 2015 yıllarında Tunus'ta (Tunus), 2016 yılında Montreal'de (Kanada) (*WSFs in the World*, b.t.: para. 1) ve 2018 yılında ise Salvador'da (Brezilya) gerçekleştirilmiştir.

Dünya Sosyal Forumu'na ilişkin çalışmalar incelendiğinde bunların daha çok, küresel antikapitalist hareketin entelektüelleri olarak anılan Forum etkinliğinin katılımcıları tarafından gerçekleştirildiği görülür. Söz konusu çalışmalar çerçevesinde etkinliğin özellikle; tarihsel gelişimine, bileşenlerinin niteliklerine, örgütsel yapısına ve başarı ya da başarısızlık durumuna odaklanılmıştır. Günlük yaşamda, etki alanı en dar olan sıradan eylemleri bile başarılı olup olmamalarının yanı sıra ahlaki olup olmamaları bakımından da değerlendirmemize rağmen en

azından 21. yüzyılın başlarında toplumsal değişim üzerinde söz konusu sıradan eylemlerle ölçülemeyecek düzeyde etkili olması beklenen Forum etkinliğinin ahlaki bir eylem olup olmamak açısından ise sistemli bir biçimde incelenmediğini görüyoruz. Dünya Sosyal Forumu'na ilişkin çalışmalar kapsamındaki bu dikkate değer boşluğun önemli bir nedeni, ahlakiliğin oldukça soyut ve bir eylemde varlığının ya da yokluğunun sistemli bir biçimde tespit edilmesi görece zor bir nitelik olması olabilir. Bu zorluğun ise, ahlaki eylemin niteliklerinin, daha somut niteliklere ayrılmak suretiyle analiz edilmesiyle aşılması mümkündür.

2. Ahlaki Eylem ve Nitelikleri

Ahlak, bir insan topluluğunda karşılıklı saygı ve benimseme süreçlerinde ortaya çıkan ve kural haline gelen geneli bağlayıcı eylem modellerini kapsarken (Pieper, 2012: s. 31) etik, yani ahlak felsefesi, felsefenin ahlakla ilgilenen dalıdır. Başka bir deyişle ahlak, ahlaki eylemin pratiği ahlak felsefesi, ahlaki eylemin teorisidir (Cevizci, 2003: s. 119). Dolayısıyla ahlaki eylem öncelikle, ana konusu ahlak ve ahlakilik arasındaki ilişki olan ahlak felsefesine (Pieper, 2012: s. 49) ait bir kavramdır.

Eylem, “insanın bir dış nedenle değil de doğrudan doğruya kendisinin gerçekleştirdiği davranışları. Bir istenç edimi; bir istemenin, bir tasarının, bir düşünüşün, bir kararın gerçekleştirilmesi. Bilinçli insanın istemesinin ürünü” (*Bilim ve Sanat Terimleri*, 2019: para. 4) dür. Ahlaki olsun ya da olmasın bir eylem; doğrudan öznenin belirlediği amaca yönelik olan eylem(ler) (esas eylem-ler-), mevcutsa, bu esas eylemi gerçekleştirmek için gerçekleştirilen “ara eylem(ler)” (Kuçuradi, 2011: s. 84) ve amacı belirlemekle birlikte esas ve ara eylemleri de gerçekleştiren öznenin oluşur. Buradaki özne, tek bir kişiden de tek başına oluşturamayacakları etkileri yaratmak için belirli bir eylemi gerçekleştirmek adına bir araya gelen insanlardan da oluşabilir (Ulaş, 2002: s. 36).

“Ahlaki” terimi genellikle “ahlaki olarak iyi” anlamını taşıırken bazen de “ahlakla ilgili olma” anlamını taşır (Frankena, 2007: s. 23). “Ahlaki eylem” kavramı kapsamında ise “ahlaki olarak iyi” anlamında kullanılır. Ahlakdışı alanda araç olarak işe yarayan şeyler “iyi” olarak nitelenmekle birlikte “ahlaki olarak iyi”, yani ahlaki açıdan iyi olarak nitelenen şeyler kendi başlarına iyi olan, yani bizzat iyi olan şeylerdir. Dolayısıyla ahlaki olarak iyi olan, bizzat kendisi için gerçekleştirilmeye çalışılan eylemdir (Pieper, 2012: ss. 139-140). Böylece ahlaki eylem de bizzat kendisi için gerçekleştirilmeye çalışılan eylemdir. Kuçuradi (2011) onu, “değerli eylem” olarak ifade eder (s. 85).

Farklı ahlaklara sahip oldukları için bir toplulukta ahlaki olarak nitelenen bir eylem başka bir toplulukta bu şekilde nitelenmeyebilir. Yine farklı ahlaklara sahip oldukları için bir etikçinin ahlaki bulduğu bir eylemi diğer bir etikçi ahlaki bulmayabilir. Bununla birlikte ahlaki

eylem tamamen belirsiz bir kavram değildir. Küresel düzeyde özellikle etikçilerce genel kabul gören belirli temel niteliklere sahip bir eylemin ifadesidir. Cevizci'nin (2003) ele aldığı bu nitelikler (s. 131), literatürdeki diğer bilgilerle açılımı sağlandığında ve bu niteliklere Jasper'ın (2002) belirttiği gibi küresel düzeyde neredeyse bütün ahlak sistemlerince benimsendiği için “insanın yalnızca araç olarak görülmemesi” (s. 511) de eklendiğinde şu şekilde sıralanabilir:

- Ahlaki bir amaca yöneliktir: Eylemin öznesi tarafından insanın yalnızca araç olarak görülmediği (insana içsel değer atfedilen) bir süreçte belirlenen, başkası için de iyi olanı gerçekleştirebilecek evrensel bir ilkenin yaşama aktarılmasını içeren ve insanın yalnızca araç olarak görülmediği bir amaca yöneliktir. Amaç kapsamındaki evrensel ilke, özne tarafından, başkası için de iyi olanı sağlayacağı için gerçekleştirilmek istenir.
- Esas eylem(ler)i, etkinliği gerçekleştiren özne tarafından insanın yalnızca araç olarak görülmediği bir süreçte belirlenir.
- Kendisine yönelik olduğu amacın kapsadığı evrensel ilke, esas eylem(ler) çerçevesinde yaşama aktarılır.
- Esas eylem(ler) kapsamında insan yalnızca araç olarak görülmez.
- Ara eylem(ler) kapsamında insan yalnızca araç olarak görülmez (Kuçuradi, 2011: s. 84).

Ahlaki eylemin nitelikleri kapsamında yer alan “insanın yalnızca araç olarak görülmemesi”, etik alanının “araçsal değer” ve “içsel (özel) değer” kavramlarıyla açıklanabilir. Des Jardins'in (2006) belirttiği gibi varlıklara ya araçsal ya da içsel bir değer atfederiz (s. 523): Eğer bir varlığa, değerli bir şeye ulaştırdığı için bir değer atfedilmişse bu değer, araçsal değerdir. Eğer bir varlık yalnızca kullanımı bakımından değil, kendi içinde ya da kendiliğinden bir değere sahip görülüyor ise de bu varlığa atfedilen, içsel değerdir (Des Jardins, 2006: s. 526). Dolayısıyla insanın yalnızca araç olarak görülmemesi ile kastedilen, insana yalnızca araçsal değer atfedilmemesi, yani insana içsel değer atfedilmesidir.

Bir eylem kapsamında insana içsel değer atfedildiğinin en açık göstergesi, bu eylemde insanların yalnızca araçlar olarak kullanılmamalarıdır. Bir eylemde insanların yalnızca araçlar olarak kullanılmadıklarının en somut göstergeleri ise Jasper'ın (2002) ifadeleriyle, bu eylem kapsamında; insanlara şiddet uygulanmaması ve insanların aldatılarak manipüle edilmemeleridir (ss. 488-516): İnsanın yalnızca araç olarak kullanılmadığı eylemlerde, insanlar bilinçli özneler olarak görülüp rızaları sağlanmaya çalışıldığından diyalog ve katılım önemsenerек uygulamaya aktarılmaya çalışılır.

İnsanın yalnızca araç olarak kullanılmaması bağlamında en geniş ve herhangi bir eylemde yer almadığını kanıtlamak açısından en zorlayıcı anlamıyla şiddet, Kocacık'ın (2001) belirttiği gibi; bir insana karşı tehdit içeren ve ona fiziksel ya da psikolojik açıdan zarar veren davranışlardır ve insana verebileceği psikolojik zarar dikkate alınarak mallara zarar veren davranışlar da şiddet kapsamına alınabilir (s. 2). Böylece insana şiddet uygulanması; intihar, toplu intihar, cinayet, kaçırma, tecavüz, fiziksel ve psikolojik işkence, fiziksel ve psikolojik açıdan yaralama, korkutma, sindirme, cezalandırma, bir şey yapmaya ya da yapmamaya zorlama ve baskı altına alma ile örneklendirilebilir.

İnsanların aldatılarak manipüle edilmeleri, onların ikna etmeye değer bilinçli özneler olarak görülmeyip manipülasyon yoluyla amaca ulaştıracak piyonlar ya da araçlar olarak kullanılmaları (Jasper, 2002: s. 512) iken diyalog, iki ya da ikiden fazla kişinin karşılıklı konuşması ve anlaşma, uyum sağlama ya da bu yolda çalışma olarak ifade edilebilir (*Büyük Türkçe Sözlük*, b.t.: para. 1). Katılım ise bir olayda etkin olma veya bir süreçte istençli ve eylemli bir biçimde bir işi üstlenmedir (*Bilim ve Sanat Terimleri*, b.t.: para. 1).

Ahlaki bir eylem kapsamında gerçekleştirilmesi amaçlanan ve gerçekleştirilen, başkaları için de iyi olanı sağlayan evrensel ilkeler, Akarsu'nun (1975) tanımıyla ahlaki eylemin genel ve nesnel geçerliğe sahip en yüksek kurallarıdır (s. 96). Dayanışma, saygı ve adalet ile örneklendirebileceğimiz bu kurallar Frankena'nın (2007) belirttiği gibi yalnızca bu ilkelere dayalı yaşayanlara değil bireyin kendisini de kapsamak üzere herkese uygulanabilir (s.107).

3. Ahlaki Eylemin Nitelikleri Açısından Dünya Sosyal Forumu

3.1. “Ahlaki Amaca Yönelik Olma” Niteliği Açısından Dünya Sosyal Forumu

Dünya Sosyal Forumu'nun hangi amaca yönelik bir etkinlik olduğu sorusunun yanıtı, “Dünya Sosyal Forumu İlkeleri” adlı belge ile duyurulmuştur (*What is the World Social Forum*, b.t.: para. 1). Bu belgede (Gilbert, 2012: ss. 132-134) yer alan ifadelerle göre Forum, dünyanın her yerinden gelen şiddet karşıtı antikapitalist hareketlerin yapıcı niteliklere sahip küresel bir toplum kurmak üzere bir araya gelerek fikir ve deneyimlerini paylaşmaları, fikir tartışmaları yapmaları, öneriler oluşturmaları ve ortak etkili faaliyetler planlamaları amacına yöneliktir.

Dünya Sosyal Forumu'nun duyurulan amacı; bir topluluğu oluşturan bireylerin duygu, fikir ve çıkar birliğiyle birbirlerine bağlanmaları ve her tür konuda birbirlerine destek olmaları anlamına gelen “dayanışma”yı (Püsküllüoğlu, 2008: s. 485), yani başkaları için de iyi olanı sağlayan evrensel bir ilkeyi içerir: Bu amaca, Forum katılımcılarının kapitalizme karşı ortak duygu, fikir ve çıkarlarda birleşip bir araya gelerek daha iyi bir sistem tasarlama ortak amacıyla birbirlerini desteklemeleri, dolayısıyla da dayanışmaları temel olur. Bu durum, 2. Dünya Sosyal Forumu çerçevesinde gerçekleşen toplumsal hareketler buluşmasının sonucunda

oluşturulan “Toplumsal Hareketler Çağrısı”nın 2. maddesinde, katılımcıların kendilerini kapitalizme karşı mücadelede birleşen bir küresel dayanışma hareketi olarak tanımlamalarıyla (Şensever, 2003: s. 51) da ayrıca belirtilmiştir.

Forum etkinliğinin duyurulan amacı, insanın yalnızca araç olarak görülüp kullanılmasına ilişkin herhangi bir ifade içermez. Başka bir deyişle bu amaç kapsamında insana şiddet uygulanması ve onun manipüle edilmesi yer almamakla birlikte diyalog ve katılıma önem verildiği özellikle duyurulmuştur: Dünya Sosyal Forumu İlkeleri'nin (Şensever, 2003: ss. 34-37) 13. maddesinde şiddet içermeyen bir mücadele oluşturulmak istendiği belirtilirken 9. maddesinde etkinliğe askeri örgütlerin katılmayacağı bildirilmiş ve 10. maddesinde de devlet şiddeti ile bir insanın değerini buyruğu altına almasına karşı olunduğu ve insan haklarına saygı ile insanlar arası barışçıl ilişkilerin savunulduğu ifade edilmiştir. Bir insanın değerine psikolojik işkence yaptığı ya da onun malına zarar verdiği bir durumda, bu iki insan arasında barışçıl bir ilişki var olamayacağına göre Forum'un duyurulan amacı kapsamında şiddetin; fiziksel, psikolojik ve mallara yönelik olan tüm boyutlarıyla reddedildiği anlaşılmaktadır. Forum İlkeleri'nin 7. maddesinde de hiçbir “yönlendirme”nin benimsenmediği belirtilerek manipülasyonun da benimsenmediği bildirilmiştir. Etkinliğin duyurulan amacının, (yani düşünce ve deneyimlerin paylaşılması, birlikte öneriler oluşturulması ve ortak eylemler planlanmasının) doğrudan diyalog ve katılım üzerine kurulu olduğu ise açıktır. Yine de İlkeleri'nin 10. maddesinde katılımcı demokrasinin savunulduğu, 13. maddesinde Forum'un bir karşılıklı ilişkiler ortamı olduğu ve 14. maddesinde küresel düzeyde aktif katılımın sağlanmak istendiği belirtilerek diyalog ve katılıma atfedilen öneme ayrıca değinilmiştir.

Dünya Sosyal Forumu'nun yöneldiği amacın, etkinliği gerçekleştiren özne tarafından, insanın sadece araç olarak kullanılmadığı bir süreçte belirlendiğini ise söyleyemeyiz: Bilindiği gibi Forum ile amaçlanan, Dünya Sosyal Forumu İlkeleri adlı belge çerçevesinde netleştirilmiştir ve web sitelerinde de görüldüğü gibi bu belge (*Carta de Principios*, b.t.: para. 3; *World Social Forum*, b.t.: para. 2), bugün de ilk kaleme alındığı halini korumaktadır. Söz konusu belge, ilk Forum'dan sonra Dünya Sosyal Forumu'nu tasarlayıp örgütleyen ve onun üç önemli organından biri olan Brezilya Örgütlenme Komitesi'nin gerekli bulması üzerine (*World Social Forum*, b.t.: para. 1), 2001 yılı Nisan ayında, ilk Forum'da ortaya çıktığı düşünülen beklentileri içerecek biçimde hazırlanmıştır (Şensever, 2003: s. 35). Böylece amacın belirlendiği süreçte ilk Forum'un katılımcısı olan yaklaşık 25.000 kişi ile diyaloga geçilmemiş ve bu belirlemeye onların katılımı sağlanmamıştır. Başka bir deyişle amaç, yine Forum etkinliğinin gerçekleşmesi için çeşitli eylemlerde bulunan katılımcılar tarafından belirlenmiş

görünse de bu katılımcılar, etkinliği gerçekleştiren öznenin ancak küçük bir kısmını oluşturmuştur.

Dünya Sosyal Forumu'nun amacının belirlenme sürecinde herhangi bir insana şiddet uygulandığına ilişkin bir kayda ulaşılamamıştır. Bununla birlikte diyalog ve katılıma önem verildiğinin belirtilmesine rağmen amacın, katılımcıların ancak küçük bir kısmı tarafından belirlenmesi; amacın içeriğinde, yani diyalog ile katılıma atfedilen önemde dürüst olunup olunmadığı ve dolayısıyla etkinliğin geniş katılımcı kitlesinin, amacı belirleyenler yoluyla aldatılarak manipüle edilip edilmediği sorusunun yanıtlanmasını gerektirmektedir. Bu noktada öncelikle Dünya Sosyal Forumu fikrini ilk dile getiren kişi olan Oded Grajew'in eski bir "girişimci" olduğu belirtilmelidir (Şensever, 2003: s. 28). Fikrin ortaya atılışından daha geriye gidildiğinde ise kapitalizme karşı birlik arayışında uluslararası alandaki ilk adımın, Uluslararası Para Fonu (IMF) yönetiminin bir aygıtı olan Brezilya İşçi Partisi (aktaran MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu, b.t.: para. 44) tarafından 1990 yılında Sao Paulo Forumu'nun kurulması ile atıldığı görülür (Şensever, 2003: s. 27). Rahman (2010) daha da geriye giderek sivil toplum örgütlerinin kapitalist kuruluşlarca finanse edilerek sisteme karşı olan tepkiyi boşaltan büyük basınç vanaları olarak çalıştırıldığını ve bir sivil toplum örgütü panayırı olarak adlandırdığı Dünya Sosyal Forumu'nun, dünya kaynaklarını elinde toplayan küçük azınlığın, ayrıcalıklarını korumak amacıyla 30 yıldır yaptığı bir yatırımın ürünü olduğunu belirtmiştir. Gerçekten de Forum fikri, küresel antikapitalist hareketin gücünü ve etkinliğini giderek artırdığı bir dönemde tartışılmaya başlanmıştır (aktaran MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu, b.t.: para. 18-37). Ayrıca Chossudovsky'nin (2016) de belirttiği gibi Dünya Sosyal Forumu, en başından beri devletler ile Amerika Birleşik Devletleri'nin gizli servisiyle (CIA) bağlantılı olan Ford Vakfı ve Rockefeller Vakfı gibi kapitalist ilkeleri benimseyen kuruluşlarca finanse edilmektedir: Hatta bu kuruluşlardan özel vakıfların bir konsorsiyumu olan "Küresel Sermaye için Bağış Yapanlar" (Engaged Donors for Global Equity/EDGE), 2001 yılından beri Forum'un Uluslararası Konsey'inde bulunmuştur. Böylece kapitalist kuruluşlar, muhalefetin sınırlarını, Forum'un yönetim yapısı ve işleyişini etkileyerek belirlemiş ve belirlemektedirler. Bu durumu en açık biçimde Chossudovsky özetlemiştir: Kapitalist kuruluşlar, Dünya Sosyal Forumu'nu, küresel antikapitalist hareketi kontrol altında tutmak ve manipüle etmek için finanse etmektedirler. Ya değilse kapitalistler, sahip oldukları ayrıcalıkları ellerinden almak isteyen antikapitalistlere bu işi yapabilmeleri için neden bağışlar yapsınlar?

Dünya Sosyal Forumu'nun gerçekleşmesini en başından beri finanse ve manipüle etme gücünü elinde bulunduran kapitalist kuruluşların, “antikapitalist hareketlerin dayanışması” amacını, yeryüzündeki diğer insanlar için de iyi olanın sağlanması için onayladıklarını söyleyebilmek için akla uygun bir gerekçe bulunmamaktadır. Bu kuruluşlar söz konusu amacı, geniş antikapitalist kitleleri aldatarak manipüle edebilmek amacıyla onaylamışlardır. Amacın belirlenmesinde Forum katılımcılarının tamamı ile diyaloga geçilerek bu kararda onların katılımının sağlanmaması da bu durumun doğruluğunu destekler niteliktedir. Forum'un duyurulan amacı, Forum etkinliği ile gerçekte ne yapılmak istendiğini ifade etmediği için ise bu amaç kapsamında insana içsel değer atfedilip atfedilmediği konusu önemini yitirmektedir. Böylece Dünya Sosyal Forumu'nun duyurulan amacı; etkinliğin tüm katılımcıları tarafından, başkaları için de iyi olanı sağlayacağı için evrensel bir ilkenin gerçekleştirilmesini de içerecek biçimde ve insanların aldatılarak manipüle edilmedikleri bir süreçte belirlenmediği için ahlaki bir amaç değildir. Başka bir deyişle Dünya Sosyal Forumu; her ne kadar amaç belirleme sürecinde herhangi bir şiddet olayının gerçekleştiğine dair bir kanıt bulunmasa da ahlaki bir amaca yönelik değildir.

3.2. “Esas Eylemlerinin, Etkinliği Gerçekleştiren Özne Tarafından, İnsanın Yalnızca Araç Olarak Görülmediği Bir Süreçte Belirlenmesi” Niteliği Açısından Dünya Sosyal Forumu

Dünya Sosyal Forumu'nun esas eylemleri, yani doğrudan amaca yönelik olan eylemleri; doğrudan duyurulan amacı gerçekleştirmeye, daha açık olarak “doğrudan” fikir ve deneyimlerin paylaşılması ile öneriler oluşturulmasına ve ortak etkinlikler planlanmasına yönelik olan eylemleridir. Bütün Forum'lar incelendiğinde bu eylemlerin; konferanslar, sempozyumlar, seminerler, paneller, atölyeler ve çalıştaylardan oluştuğu görülür.

Dünya Sosyal Forumu'nun esas eylemleri zaten fikir ve deneyimlerin paylaşılacağı, birlikte önerilerin oluşturulacağı ve ortak etkinliklerin planlanmasına uygun olan belli başlı eylem şekilleridir. Dolayısıyla Forum etkinliği kapsamında amacın belirlenmesiyle büyük oranda esas eylemler de belirlenmiştir. Böylece amaç, bütün katılımcılarca ya da etkinliğin öznesince belirlenmediği gibi esas eylemler de etkinliğin öznesince belirlenmemiştir. Yine amacın belirlenme süreci hatırlandığında esas eylemler, kayıtlı herhangi bir şiddet olayı bulunmamakla birlikte bütün katılımcılar açısından diyalog ve katılım önemsenmeksizin antikapitalist hareketlerin manipüle edildiği bir süreçte belirlenmiştir.

3.3. “Kendisine Yönelik Olduğu Amacın Kapsadığı, Başkası İçin de İyi Olanı Gerçekleştirebilecek Evrensel İlkeyi, Esas Eylemleri Çerçevesinde Yaşama Aktarma” Niteliği Açısından Dünya Sosyal Forumu

Dünya Sosyal Forumu'nun yöneldiği amaç kapsamında bulunan ilke “dayanışma” iken bu ilkeyi yaşama aktarması beklenen esas eylemleri konferanslar, sempozyumlar, seminerler, paneller, atölyeler ve çalıştaylardır. Forum'un duyurulan amacından anlaşıldığı üzere sağlanmaya çalışılan şey, antikapitalist hareketlerin kapitalizme karşı mücadelede ve kapitalizmden daha iyi bir sistemin tasarımında söz konusu eylemler çerçevesinde dayanışmalarıdır. Bu eylemler ise yanılıcı bir biçimde, yapıları gereği bu dayanışmayı sağlar görünürler.

Forum etkinliğinin esas eylemlerinin yarattığı yanılıcı çağrışımın aksine, Chossudovsky'nin (2016) belirttiği gibi bu eylemlerin ancak görece küçük bir bölümüne bütün katılımcılar birlikte katılmakta ve etkinlik kapsamında toplumsal hareketler arasında ve içinde ayrılıklar yaratılmaktadır (para. 35). 2016 yılında gerçekleşen Forum'a iki etkinlik gerçekleştirerek katılan Erol Anar (2016: para. 7) da zaman kısıtlılığı ve onlarca etkinliğin aynı anda başlaması nedeniyle birçok etkinliğe katılamadığını bildirerek Dünya Sosyal Forumu'ndaki genel işleyişin aynı anda başlayan pek çok etkinliğe dayandığı bilgisini doğrulamıştır. Bu ifade, Forum katılımcılarının aynı anda başlayan pek çok etkinlikten tercih ettiklerine katılmak durumunda kalarak sürekli farklı gruplara ayrıldıklarını da ortaya koyarak antikapitalist hareketler arasında ve içinde ayrılıklar yaratıldığı bilgisini de doğrular niteliktedir. Dayanışmadan çok ayrışmaya dayalı bu işleyiş koşulları içinde ise antikapitalist hareketlerin esas eylemler çerçevesinde birbirlerini tam anlamıyla destekleyebildikleri, daha açık olarak dayanışma ilkesini yaşama aktardıkları söylenemez. Bu durum ayrıca, Forum'un işleyişinin kapitalist kuruluşlarca etkilendiği bilgisini de doğrular niteliktedir: Bu kuruluşlar, antikapitalist hareketlerin dayanışmasını destekler gibi görünürken aslında etkinliğin işleyişini, tam da bu dayanışmanın gerçekleşmesini olanaksız kılacak bir biçimde etkilemişlerdir.

3.4. “Esas Eylemleri Kapsamında İnsanın Yalnızca Araç Olarak Görülmemesi” Niteliği Açısından Dünya Sosyal Forumu

Dünya Sosyal Forumu kapsamında gerçekleşen esas eylemlerde, yani herhangi bir konferans, sempozyum, seminer, panel, atölye ya da çalıştayda bir şiddet olayının yaşandığına ilişkin kayıt bulunmaz. Bununla birlikte Forum etkinliği katılımcıları, etkinliği finanse eden devletler ve kapitalist kuruluşlarca, esas eylemler çerçevesinde, hareket liderlerinin

kullanılması yoluyla manipüle edilmektedir. Bu durumun en önemli göstergeleri ise, kapitalizmle mücadelenin etkinlik gündemlerinde yer almaması ve Forum kapsamındaki, Dünya Bankası gündemlerini benimseyen kuruluşların gerçekleştirdiği gibi bazı etkinliklerin Dünya Sosyal Forumu İlkeleri ile çelişmesidir (Rahmani, 2015).

Forum etkinliğinin esas eylemleri çerçevesinde antikapitalist hareketler manipüle edildiğine göre bu eylemler çerçevesinde konuşarak anlaşma çabasına, yani diyaloga önem verildiği söylenemez. Çünkü manipülasyona yönelik eylemlerde insanlar içsel bir değere sahip bilinçli özneler olarak görülüp ikna edilmeye çalışılmaz, aldatılarak istenilen biçimde yönlendirilmeye çalışılırlar.

Forum'un esas eylemleri çerçevesinde katılıma da önem verilmez. Manipüle edilmek istenen insanların bu manipülasyon etkinliğinde istençli olarak bir iş üstlenmelerinin istenmeyeceği açıktır. Bununla birlikte esas eylemlere, antikapitalist mücadele veren devrimci parti ve devrimci askeri örgütlerin katılımının geçerli bir nedene dayanılmaksızın engellendiği görülmektedir. Bu engellemenin temeli Dünya Sosyal Forumu İlkeleri'nin 9. maddesi şekillendirilerek atılmıştır. Bu maddeye (Gilbert, 2012: s. 133) göre Forum'lara parti temsilcileri ve askeri örgütler katılamazken yönetim başkanları ile parlamento üyeleri kişisel olarak davet edilebilmektedir. Bu kimseler parti liderleri de olabildikleri, hükümet başkanı sıfatıyla askeri örgütlere de liderlik ettiklerine göre söz konusu ilke ile güdülen amaç parti katılımını ya da şiddeti engellemek değil, sadece devrimci mücadelelerin katılımını engellemek ve kapitalizmin işleyişine katkı sağlayan hükümetlerden ise temsil sağlamaktır (aktaran MAI ve Küreselleşme Karşısı Çalışma Grubu, b.t.: para. 52-54). Nitekim pratikte Bush'un savaşlarından yana olan Avrupalı reformist partilerin temsilcileri Forum etkinliklerine katılabilirken, kapitalizme karşı en tavizsiz mücadeleyi veren devrimci partiler katılamamaktadır (Şensever, 2003: s. 186). Bu durum ise bir taraftan belirli bir gerekçeye dayanılmaksızın belirli antikapitalist hareketlerin katılımının engellendiğini gösterirken, diğer taraftan İlkeler kapsamında bildirilen "şiddet karşıtlığının" insana atfedilen içsel değerden kaynaklanmayıp aldatıcı olarak kullanılan bir ifade olduğu bilgisini doğrulamaktadır.

3.5. "Ara Eylemleri Kapsamında İnsanın Yalnızca Araç Olarak Görülmemesi" Niteliği Açısından Dünya Sosyal Forumu

Dünya Sosyal Forumu'nun ara eylemleri, yani esas eylemlerin gerçekleştirilebilmesi için gerçekleştirilen eylemleri; dünyanın her yerinden gelen antikapitalist hareketlerin bir arada konferanslar, sempozyumlar, seminerler, paneller, atölyeler ve çalıştaylar

düzenleyebilmelerini sağlamak için gerçekleştirilen “örgütlenme kararı alma”, “örgütlenme” ve örgütün aynı amaçla gerçekleştirdiği eylemler”dir. Bu eylemler kapsamında gerçekleşen herhangi bir şiddet olayının kaydına ulaşılammıştır.

Dünya Sosyal Forumu’nun örgütlenme kararını, Forum’un üç önemli organından biri olan ve yalnızca kurucu sekiz örgütten oluşan Brezilya Örgütlenme Komitesi almıştır. Karar alma sürecinde çok daha geniş bir kitleyi ifade eden diğer katılımcılarla diyaloga geçilmemiş ve onların katılımı sağlanmamıştır. Üstelik bu karar süreci ve örgütlenme kararı üzerinde yapılabilecek olası değişiklikler Dünya Sosyal Forumu’nun 6. maddesi (*World Social Forum*, b.t.: para. 2) ile diğer katılımcıların tartışmasına kapatılmıştır. Bu karar alma süreci de etkinliği en başından beri finanse eden kapitalist kuruluşların manipülasyonu ile şekillenmiştir.

Örgütlenme süreci, büyük oranda Dünya Sosyal Forumu’nun üç önemli organının oluşturulmasını kapsamıştır. Brezilya Örgütlenme Komitesi, Uluslararası Konsey ve Ulusal Seferberlik Komitelerinden oluşan bu organlardan Örgütlenme Komitesinin üyeleri değişmemektedir ve Seferberlik Komiteleri Konsey’in kararlarına tabidir. (Şensever, 2003: s. 35). Uluslararası Konsey’in üyelerini, Brezilya Örgütlenme Komitesi üyeleri öznel kriterlerine göre belirlemiş ve Konsey, görevlerini kendisi ilan etmiştir (Şensever, 2003: s. 32). Daha açık olarak Forum örgütlenmesinin ne hangi organlardan oluşacağı ne bu organların üyelerinin hangi örgütler ya da kimler olacağı ne de organların görevlerinin nelerden oluşacağı soruları Forum etkinliğinin katılımcılarının tamamı tarafından yanıtlanmıştır. Başka bir deyişle örgütlenme eylemi kapsamında, diyalog ve katılım sağlanmaya çalışılmamıştır. Ayrıca Chossudovsky’nin (2016) belirttiği gibi örgütlenme süreci de etkinliğe fon sağlayan kuruluşlarca etkilenmiştir (para. 24).

Dünya Sosyal Forumu’nun örgütü; Konsey’in Forum toplantılarını tanıtması ve Örgütlenme Komiteleri’yle birlikte konuları, konuşmacıları ve formatları saptaması gibi (Şensever, 2003: s. 33) önemli eylemler gerçekleştirmektedir. Forum kapsamında kapitalist çıkarları savunan etkinliklerin de gerçekleştirilmesinden (Rahmani, 2015: para. 13) anlaşıldığı üzere bu eylemlerden en azından “konu ve konuşmacıların saptanması” çerçevesinde katılımcılar, kapitalist kuruluşlarca manipüle edilmektedir. Ayrıca bu eylemler gerçekleştirilirken etkinliğin diğer katılımcılarıyla diyaloga geçilmemekte ve onların katılımı sağlanmaya çalışılmamaktadır. Bu durum, Politik Ekonomi Araştırma Birimi’nce şöyle ifade edilmiştir (aktaran MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu, b.t.: para. 71):

“...Bize DSF'nin yapısının “yatay” olduğu söylenmektedir. Yani merkezi bir güç olmaksızın birbiri ile etkileşen bir dizi grup kastedilmektedir. Ancak gerçekte birileri kimin davet edileceğine, kimin edilmeyeceğine; ana oturumlarda ve basın toplantılarında kime öncelik verileceğine karar vermektedir. “Dikey” bir yapıda aşağıdan yukarıya temsil ve iletişim için olanak mevcuttur ama böylesi “yatay” bir yapı sadece ulaşılamaz bir organ tarafından alınarak yukarıdan aşağıya aktarılan kararlar için uygundur. Kitlelerin temsili için bir alan mevcut değildir...”

4. Sonuç

Protesto gösterileri ve forumlar gibi pek çok etkinliği bünyesinde barındıran toplumsal hareketler, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren varlık göstermeye başlamış ve bugüne dek geçen zaman içinde, tarihsel gelişmeler ve kazanılan deneyimlerle bağlantılı olarak belirli bir evrim sürecinden geçmiştir. Bu süreç içinde; ilk toplumsal hareketler olarak ortaya çıkan işçi sınıfı hareketleri ile ulusal kurtuluş hareketlerinin ardından 1960'lı yılların ikinci yarısında yeni toplumsal hareketler ve yeni toplumsal hareketlerin ardından da 1990'lı yılların sonunda küresel antikapitalist hareket ortaya çıkmıştır. Toplumsal hareketlerin evriminin bugün bildiğimiz son halkasını oluşturan küresel antikapitalist hareket, ilk toplumsal hareketler ile yeni toplumsal hareketlerin dikkate değer sayıda üyesinin, aslında karşıtlarının “ortak” olduğunu ve bu ortak karşıtın ise “küresel kapitalizm” olduğunu fark ederek küresel düzeyde ve birçok niteliği daha önceki hareketlerin niteliklerinden farklı olan yeni bir toplumsal hareket türü şemsiyesi altında kapitalizmle mücadele etmeye başlamalarıyla ortaya çıkmıştır. 2000 yılında kurulan Dünya Sosyal Forumu ise küresel antikapitalist hareket katılımcılarının kapitalizmden daha iyi bir sistem tasarlamak üzere yürüttükleri kitlesel bir tartışma olma iddiası taşıyarak bu katılımcıların tamamını kendisiyle bir şekilde bağlantılı kılmış ve böylece küresel antikapitalist hareketin merkezi etkinliği olmuştur. Bu niteliğiyle Dünya Sosyal Forumu, küresel antikapitalist hareketin, bu hareketi şekillendirme gücü en yüksek etkinliği haline gelmiştir. Bu etkinlik daha çok tarihsel gelişimi, örgütsel yapısı ve başarılı olup olmaması gibi açılardan incelenip değerlendirilmişken ahlaki bir eylem olup olmaması bakımından ise ele alınmamıştır.

Etik disiplinine ait bir terim olan “ahlaki eylem”, yani “ahlaki açıdan iyi olan eylem”, kendi başına değerli olan ve kendisi için gerçekleştirilmek istenen eylemi ifade edip, bir ya da birden fazla kişi tarafından birlikte gerçekleştirilebilir. Ahlaki eylemin, hepsini bir arada taşımak zorunda olduğu, bugün küresel düzeyde etikçiler ve farklı topluluklar tarafından genel kabul görmüş belirli temel nitelikleri bulunmaktadır. Bu nitelikler, eylemlerin bunlar açısından

incelenebileceği bir biçimde analiz edildiğinde; “ahlaki bir amaca yönelik olma”, “doğrudan yönelik olduğu amacı gerçekleştirmek üzere gerçekleştirilen eylem(ler)inin (esas eylemlerinin), eylemi gerçekleştiren(ler) tarafından (eylemin öznesince), insanın sadece araç olarak görülmediği (insana içsel değer atfedilen ya da insana sadece araçsal bir değer atfedilmeyen) bir süreçte belirlenmesi”, “yönelik olduğu ahlaki amacın içerdiği, başkası için de iyi olanı sağlayan evrensel ilkenin, esas eylem(ler)i çerçevesinde yaşama geçirilmesi”, “esas eylem(ler)i kapsamında insanın yalnızca araç olarak görülmemesi” ve “ara eylem(ler)i kapsamında insanın yalnızca araç olarak görülmemesi” olmak üzere beş temel ifadeye ayrılarak ortaya koyulabilmektedir.

Dünya Sosyal Forumu’nun ahlaki bir eylemin niteliklerini taşıyıp taşımadığı araştırıldığında bu etkinliğin, söz konusu niteliklerden hiçbirini taşımadığı ve dolayısıyla ahlaki bir eylem olmadığı ortaya çıkmaktadır: Forum etkinliğinin bizlere duyurulan amacı; başkası için de iyi olanı sağlamaya yönelik evrensel bir ilke olan “dayanışma”nın yaşama geçirilmesini içermekte ve amaç kapsamında, insana şiddet uygulanması ve onun manipüle edilmesi yer almadığı gibi diyalog ve katılım önemle yer almakta, yani insana içsel değer atfedilmektedir. Bununla birlikte etkinliği oluşum aşamasından itibaren devletler ve büyük oranda kapitalist kuruluşlar finanse etmekte, bu kuruluşlar etkinliğin önemli organlarından biri olan Uluslararası Konsey’de gözlemci olarak yer alabilmektedir. Kapitalistlerin antikapitalistleri fonlaması biçiminde ortaya çıkan bu dikkat çekici çelişki ancak, kapitalist kuruluşların küresel antikapitalist hareket katılımcılarını kontrol ve manipüle etme amacıyla açıklanabildiğinden etkinliğin amaç belirleme süreci de bu manipülasyona maruz kalmış, yani fon sağlayan kuruluşların etki ve onayıyla işletilmiş olmalıdır. Etkinliğin amacının, sadece kısıtlı bir katılımcı kitlesi tarafından belirlenmesi ise, amaç belirleme sürecinde etkinliğin geri kalan binlerce katılımcısı ile diyaloga geçilmediğini ve onların bu sürece katılımının sağlanmadığını göstermektedir. Dolayısıyla her ne kadar herhangi bir şiddet olayı içermese de amaç belirleme sürecini etkinliğin öznesi, yani katılımcılarının tamamı yürütmemiş, bu süreç kapitalistlerin manipülasyonu ile gerçekleşmiş ve diyalog ve katılım çabasını kapsamamıştır. Başka bir deyişle Dünya Sosyal Forumu’nun duyurulan amacı etkinliğin öznesi tarafından belirlenmemiş ve bu amacın belirlendiği süreçte insana içsel değer atfedilmemiştir. Bu durum, duyurulan amacın aslında küresel antikapitalist hareketi manipüle etme amacıyla göstermelik olarak kullanıldığını ve bu amacın içerdiği dayanışma ilkesinin de başkası için de iyi olanı sağlamak için değil yine aynı amaçla dile getirildiğini göstermektedir. Dolayısıyla Dünya Sosyal Forumu’nun yöneldiği amaç ahlaki bir amaç olmamaktadır.

Dünya Sosyal Forumu'nun esas eylemleri olan konferanslar, sempozyumlar, seminerler, paneller, atölyeler ve çalıştaylar, etkinliğin yöneldiği amaç olan fikir ve deneyim paylaşımını, birlikte öneriler oluşturulmasını ve ortak eylemler planlanmasını sağlayacak belli başlı eylem şekilleridir. Dolayısıyla eylem şekilleri büyük oranda amacın belirlenmesiyle belirlenmiş kabul edilmelidir. Amaç, etkinliğin öznesi tarafından, insana içsel değer atfedilen bir süreçte belirlenmediğine göre esas eylemler de etkinliğin öznesi tarafından insana içsel değer atfedilen bir süreçte belirlenmemiştir.

Dünya Sosyal Forumu'nun çok genel olarak antikapitalist hareketlerin dayanışmalarına yönelik olduğu bildirilmiştir. Fakat pratiğe bakıldığında, Forum'un işleyişinin büyük oranda aynı anda gerçekleşen çok sayıda esas eyleme dayandığı ve bu durumun katılımcıları, sürekli içlerinden birini tercih ederek katıldıkları etkinlikler temelinde birbirinden ayırdığı görülmektedir. Dayanışmadan çok ayrılmaya dayalı olan bu işleyiş koşulları içinde hareketler birbirlerini tam anlamıyla destekleyememekte, dolayısıyla etkinliğin esas eylemleri çerçevesinde antikapitalist hareketlerin “dayanışma”sı gerçekleştirilememektedir. Daha açık olarak Dünya Sosyal Forumu'nun esas eylemleri çerçevesinde, Forum'un duyurulan amacının bir parçası olan, başkası için de iyi olanı sağlamaya yönelik evrensel ilke yaşama geçirilmemektedir. Bu durum ise etkinliğin katılımcılarının kapitalist kuruluşlarca manipüle edildiğini ve dolayısıyla söz konusu ilkenin başkası için de iyi olanı sağlayacağı için benimsenmediğini, aksine göstermelik olarak dile getirildiğini doğrulamaktadır.

Bugüne dek gerçekleşen Dünya Sosyal Forum'larının herhangi birinin esas eylemlerinde bir şiddet olayının gerçekleştiğine ilişkin bir kayda ulaşılamamaktadır. Bununla birlikte söz konusu esas eylemlerden bazıları, kapitalist çıkarları savunan kuruluşlarca gerçekleştirilmektedir. Kapitalizme karşı kitlesel bir mücadelenin ortamı olduğu bildirilen Dünya Sosyal Forumu'nda gerçekleşen bu tür eylemlerin akla uygun tek açıklaması, bu eylemlerin küresel antikapitalist hareketlerin kapitalist kuruluşlarca, kendi liderleri ya da harekete amaçlı olarak dahil edilen kişiler yoluyla manipüle edilmesinin bir sonucu olduklarıdır. Bu tür eylemlerde, diyalog ve katılımın değil aldatarak yönlendirmenin önemli olduğu açıktır. Forum'un esas eylemleri kapsamında insanlar aldatılarak manipüle edilebildiklerine göre bu eylemler kapsamında insana içsel değer atfedilmemektedir.

Dünya Sosyal Forumu'nun ara eylemleri; “örgütlenme kararı alma”, “örgütlenme” ve “oluşturulan bu örgütün gerçekleştirdiği eylemler”dir. Bu eylemlerden hiçbirinde herhangi bir şiddet olayının gerçekleştiğine ilişkin bir kayda ulaşılamamıştır. Bununla birlikte örgütlenme kararının alınması süreci de manipülasyona maruz kalmış olmalıdır ki bu süreç dile getirdikleri gibi “diyalog ve katılımın sağlandığı” değil sadece sekiz kurucu örgütten oluşan Brezilya

Örgütlenme Komitesi'nin gerçekleştirdiği bir süreç olmuştur. Yine kapitalist kuruluşların etkisi altında oluşturulan örgütsel yapının; hangi organlardan oluşacağı, bu organların üyelerinin kimler olacağı ve bu üyelerin görevlerinin nelerden oluşacağı büyük oranda Brezilya Örgütlenme Komitesi'nce belirlenmiş, ilk Forum'un katılımcısı olan yaklaşık 25.000 kişinin fikrine ise başvurulmayarak herhangi bir diyalog ya da katılım sağlama çabası gösterilmemiştir. Forum örgütünün gerçekleştirdiği en önemli görevlerden biri olan "konu ve konuşmacıların belirlenmesi"nde örgüt dışı katılımcılarla diyaloga geçilmemekte ve bu belirlemede onların katılımı sağlanmamaktadır. Ayrıca bu eylem kapsamında kapitalist çıkarları savunan konuşmacılar seçilebildiğine göre bu süreçte de kapitalist manipülasyon kendisini göstermektedir. Sonuç olarak; bu üç eylem çerçevesinde de manipülasyon etkili olmakta ve diyalog ile katılım sağlanmamaktadır. Daha açık olarak Dünya Sosyal Forumu'nun ara eylemleri kapsamında da insana içsel değer atfedilmemektedir.

Kaynakça

Akarsu, B. (1975). *Felsefe terimleri sözlüğü*. Erişim Tarihi: 29 Mart 2019, https://www.academia.edu/31765851/Felsefe_Terimleri_S%C3%B6zl%C3%BC%C4%9F%C3%BC-Bedia_Akarsu_1975

Albert Einstein: Yaşam, ölüm, savaş, barış, bilim, din, Tanrı ve diğer şeyler üzerine. (b.t.). (B. Gündüz, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Anar, E. (2016). *Dünya Sosyal Forumu'ndan notlar: Başka bir dünya mümkün*. Erişim Tarihi: 2 Ocak 2019, <http://ozguruniversite.org/2016/01/27/dunya-sosyal-forumundan-notlar-baska-bir-dunya-mumkun-erol-anar/>

Arrighi, G., Hopkins, T. K. ve Wallerstein, I. (2004). *Sistem karşıtı hareketler*. (C. Kanat, B. Somay ve S. Sökmen, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları

Bilim ve sanat terimleri sözlüğü. (b.t.). Erişim Tarihi: 29 Mart 2019, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat

Büyük Türkçe sözlük. (b.t.). Erişim Tarihi: 29 Mart 2019, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

Carta de princípios do Fórum Social Mundial. (b.t.). Erişim Tarihi: 25 Kasım 2018, <https://wsf2018.org/en/carta-de-principios-do-forum-social-mundial/#>

Cevizci, A. (Ed.). (2003). *Felsefe ansiklopedisi* (1. cilt). Etik Yayınları.

Chossudovsky, M. (2016). *Dünya Sosyal Forumu'nun (DSF) arkasında Rockefeller ve Ford Vakfı var: Sosyal aktivizmin kurumsal finansmanı*. (S. Zarper, Çev.). Erişim Tarihi: 25 Aralık 2018, <http://sosyalistcevirikolektifi.blogspot.com/2016/09/dunya-sosyal-forumunun-dsf-arkasnda.html>

Des Jardins, J. R. (2006). *Çevre etiği: Çevre felsefesine giriş*. (R. Keleş, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Frankena, W. K. (2007). *Etik*. (A. Aydın, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (H. Özel ve diğerleri, Çev.). (Gözden geçirilmiş 5. basım). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Gilbert, J. (2008). *Antikapitalizm ve kültür: radikal kültür ve popüler politika*. (T. Sağlam, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Jasper, J. M. (2002). *Ahlaki protesto sanatı: Toplumsal hareketlerde kültür, biyografi ve yaratıcılık*. (S. Öner, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Karakaş, Ş. (2005, Eylül). Yeni bir hareket, yeni bir sol: Türkiye’de. *Birikim*. (197). 24-31

Kocacık, F. (2001). Şiddet Olgusu Üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 1-7. Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2018, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/88.pdf>

Kolb, F. (2002). *Soziale bewegungen und politischer wandel*. Erişim Tarihi: 28 Kasım 2015, www.stiftung-bridge.de/fileadmin/user_upload/bridge/dokumente/mass-studienbrief.pdf

Kökalan Çımrın, F. (2009). *Küreselleşme sürecinde sosyal bir hareket olarak karşı küreselleşme hareketleri/Türkiye Sosyal Forumu örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kuçuradi, İ. (2011). *Etik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

MAI ve Küreselleşme Karşıtı Çalışma Grubu. (b.t.). *Dünya Sosyal Forumu’nun ekonomisi ve politikası: “Küreselleşme” karşıtı mücadeleler için dersler*. (P. Erol, Çev.). Erişim Tarihi: 12 Ocak 2019, <http://www.antimai.org/bn/dsfelestri.htm>

Pieper, A. (2012). *Etiğe Giriş*. (V. Atayman ve G. Sezer, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Püsküllüoğlu, A. (2008). *Türkçe sözlük*. İstanbul: Can Yayınları.

Rahman, T. (2006). *Dünya Sosyal Forumu: 30 Yıllık Yatırımın Meyvesi*. (Stalin Arşivi Çeviri Birimi, Çev.). Erişim Tarihi: 11 Ocak 2019, http://www.sorunpolemik.com/SP/377/dunya_sosyal_forumu_30_yillik_yatirim_meyvesi*/

Rahmani, M. (2015). *The abuses of the World Social Forum: Towards the end of the process?* Erişim Tarihi: 17 Ocak 2019, http://www.cadtm.org/spip.php?page=imprimer&id_article=11559

Şensever, F. L. (2003). *Dünya Sosyal Forumu: Aşağıdan küreselleşme hareketi ve küresel direniş*. İstanbul: Metis Yayınları.

Tomanbay, İ. (1999). *Sosyal çalışma sözlüğü: toplumbilim, ruhbilim, eğitim, yöntem, nüfusbilim, hukuk ve ekonomi boyutlarıyla*. Ankara: Selvi Yayınevi.

Tormey, S. (2006). *Yeni başlayanlar için antikapitalizm*. (Ü. Aydoğmuş, Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.

Ulaş, S. E. (2002). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

What is the World Social Forum? (b.t.) Erişim Tarihi: 29 Mart 2019, <https://fsm2016.org/en/sinformer/a-propos-du-forum-social-mondial/>

World Social Forum charter of principles. (b.t.) Erişim Tarihi: 29 Mart 2019, <https://fsm2016.org/en/sinformer/a-propos-du-forum-social-mondial/>

WSFs in the World, (b.t.). Erişim Tarihi: 29 Mart 2019, <https://fsm2016.org/en/sinformer/a-propos-du-forum-social-mondial/>